

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3226>

**IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS
TEACHING PROJECTS, IDIOMS AND PHRASES
USE OF TURKISH LITERATURE PRODUCTS
(SAMPLE OF MUSTAFA KUTLU TITLED BLUE BIRD)**

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ATASÖZÜ, DEYİMLER
VE KALIP SÖZLERİN ÖĞRETİMİNDE TÜRK EDEBİYATI
ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA
(MUSTAFA KUTLU'NUN MAVİ KUŞ İSİMLİ ESERİNİN ÖRNEĞİ)

**Serhat KÜÇÜK¹
Gülay ERBAŞ²**

Abstract

A Mustafa Kutlu is one of the first names that come to mind when talking about stories in Turkish literature. In the modern age we live in, she has absorbed the spiritual, cultural and traditional values of Turkish society into her stories by blending them in her mind. Anatolian geography, social and political change, people's way of life, their relations with each other and prevailing traditions take part in her stories. Kutlu makes great use of proverbs and idioms while writing these elements in her stories. Thanks to proverbs and idioms, the individual clearly expresses the society's lifestyle, mentality, values and impressions about life. The aim of this research was to determine the proverbs and idioms in Mustafa Kutlu's work "Mavi Kuş" and evaluate its thematic reflection on the story. The Blue Bird work was read and a qualitative research method was applied in the study. Proverbs and idioms were recorded and thematic classification was made by taking them from Şerif Aktaş's Analysis of Literary Texts Based on Narration and Nurullah Genç's Novel Analysis Method. In conclusion, there are themes reflected by proverbs, idioms and stereotypes in Kutlu's "Blue Bird". Relative findings are as follows: loneliness, ignorance, conversation, love, poverty, individual and society, generosity, laziness, heredity, and madness. It is noticed within classification that the author gives more place to idioms. Loneliness and heredity to proverbs, and idioms are mostly shaped around the theme of individual and society. These elements represent the richness of the language in teaching process of Turkish to

¹ Prof. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sakarya Dil Eğitim Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER), serhatkucuk19@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3290-5827.

² Öğr. Gör., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sakarya Dil Eğitim Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER), gulayerbas.43@gmail.com, Orcid: 0000-0002-5496-5137

foreigners. Its classification supports easy understanding of proverbs, idioms and phrases.

Keywords: Mustafa Kutlu, Mavi Kuş, Proverb, Idioms, Phrases, Theme, Language education.

Özet

Mustafa Kutlu, Türk edebiyatında hikâye denilince akla gelen ilk isimlerdendir. Yaşadığımız modern çağda Türk toplumunun manevi, kültürel ve geleneksel değerlerini zihninde harmanlayarak hikâyelerinde yer almıştır. Anadolu coğrafyası, toplumsal ve siyasal değişme, insanların yaşam şekli, birbiriyle olan ilişkileri, hâkim olan gelenekler hikâyelerinde yer alır. Kutlu, bahsedilen bu unsurları hikâyelerinde kaleme alırken atasözü, deyimler ve kalıp sözlerden faydalanır. Atasözü ve deyimler sayesinde fert ve cemiyetin yaşam şeklini, düşünce yapısını, duygularını hayata dair değerlerini, izlenimleri açık bir şekilde ifade eder. Bu çalışmanın amacı Mustafa Kutlu'nun Mavi Kuş eserindeki atasözlerini, deyimleri ve kalıp sözleri belirleyerek hikâyeye olan tematik yansımalarını incelemek ve yabancılara Türkçe öğretimindeki etkilerini değerlendirmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Eserdeki atasözleri ve deyimler fişlenip Şerif Aktaş'ın Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili ve Nurullah Genç'in Roman Çözümleme Yöntemi çalışmalarından yürütmek yöntemler doğrultusunda Mustafa Kutlu'nun Mavi Kuş isimli hikâyesinin tematik sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflandırma üzerinden atasözü deyim ve kalıp sözlerin yansıttığı temaların dil öğretimine yansımaları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda Kutlu'nun Mavi Kuş isimli eserinde atasözleri deyimler ve kalıp sözlerin yansıttığı temalarla karşılaşmıştır. Bu bulgular; yalnızlık, cehalet, muhabbet, aşk, fakirlik, fert ve cemiyet, cömertlik, tembellik, soyaçekim, asabiyet gibi başlıklara ayrılarak tematik olarak sınıflandırılmıştır. Tasnif sırasında yazarın deyimlere atasözleri ve kalıp sözlerden daha fazla yer verdiği fark edilir. Atasözleri, deyimler ve kalıp sözler; yalnızlık ve soyaçekim, deyimler en çok fert ve cemiyet teması etrafında şekillenmiştir. Yabancılara Türkçe öğretiminde bu unsurlar dilin zenginliğini simgeler. Metinlerdeki bu tür sınıflandırmalar ise atasözü, deyimler ve kalıp sözlerin öğrenci tarafından öğrenilmesini kolaylaştırır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kutlu, Mavi Kuş, Atasözü, Deyimler, Kalıp sözler, Tema, Dil eğitimi.

GİRİŞ

Türkçe geçmişten günümüze toplumun geleneklerini, göreneklerini, yaşanmışlıklarını, yaşamın acı ve tatlı deneyimlerini anlatan Türk dünyasının canlı bir tanığıdır. Bu tanıklık binlerce yıldır süregelen bir medeniyetin kültürel zenginliğinin harmanlanmasıyla oluşur. Kendine has kültürel zenginlikler bazen farklı ifadelerle, kelime oyunları ile insanları düşündürülecek ve ders verecek nitelikte aktarılır. Bu niteliği üstlenen atasözleri, deyimler ve kalıp ifadelerdir. Türk edebiyatında dil anlatım unsurlarının sınıflandırılması yabancılara Türkçe öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Atasözleri, deyimler ve kalıp sözler toplumun iletişimde ve dil öğretiminde ön plana çıkmaktadır.

Yabancılara Türkçe öğretiminde psikolojik olarak yansımaları da vardır. Anadili konuşan insanlar sıklıkla bu ifadeleri kullanmaktadır fakat yabancı öğrenciler kullanılan ifadeleri anlamadıklarında kaygı düzeyleri yükselebilir. Bu durum başarısızlığı tetikler. Yabancı öğrenciler atasözü, deyim, kalıp sözler gibi dil unsurlarını öğrendiklerinde özgüvenleri artarak dil öğrenme istekleri güdülenir. Bunun yanı sıra bahsedilen dil unsurları kültür elçileri konumundadır. Yabancı öğrenci, dil unsurlarını öğrenirken Türk kültürüne dair unsurlara da rastlayacaktır. Bu durum öğrencinin Türkiye'ye ve Türk kültürüne aidiyetini artıracaktır. Söz konusu durum dil öğrenme hevesini besleyerek kolay öğrenmeyi sağlar.

Atasözleri, deyimler ve kalıp sözler anadili ve ikinci öğrenilen dilde benzer olduğunda anlaşılması kolay unsurlar olmasına rağmen farklı olduğunda da soyut ifadeler barındıran anlaşılması zor unsurlar haline alır. Öğrenci öğrenme sırasında bu ifadelerle karıştırabilir ve farklı anlamlar içeren dil anlatım unsurlarını öğrenmekte güçlük

yaşayabilir. Örneğin etekleri zil çalmak ve etekleri tutuşmak deyimi yabancı öğrencilere soru olarak yöneltildiğinde benzer cevaplar alınmıştır. Buradaki anlam farkı karıştırılmıştır. Bu çalışmasının mahiyeti bu hususta önemlidir. Yabacılara Türkçe öğretiminde atasözü, deyim ve kalıp sözlerin öğretimi sırasında bir sınıflandırma yapılması öğrencinin bu unsurların anlamını bulmasını kolaylaştıracak ve soyut bilgiyi somutlaştırmasına yardımcı olacaktır. Bu sınıflandırma tematik açıdan yapıldığında kelimenin muhtevası öğrenciye verilmiş olacağından dolayı öğrencinin öğrenme faaliyetini kolaylaştıracaktır. Öncelikle öğrenciye deyim, atasözü yahut kalıp sözün anahtar kelimeleri verilmelidir. Sonrasında muhtevasına yönelik tematik başlığı verilerek soru cevap, beyin fırtınası, bilgi şöleni gibi yöntemlerle öğrencinin düşünmesi sağlanmalıdır. Böylelikle öğrenci, verilen unsurun temasından yola çıkarak anlama kısa yoldan ulaşacaktır. Bu öngörüyle Mustafa Kutlu'nun *Mavi Kuş* eseri üzerinden örneklendirilecektir.

Mustafa Kutlu'nun *Mavi Kuş* eseri değerlendirmeden önce hikâye hakkında bilgi vermekte fayda vardır. Hikâye türü sözlü ve yazılı edebiyatta uzun zaman öncesine dayanır. Tanzimat döneminde ise yeniden şekillenmiş ve gelişmiştir. Kenan Akyüz'ün *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* isimli kitabında hikâye türü üzerine derin açıklamalar yapılmıştır. Enginün'e göre Batı romanı Tanzimat dönemindeki ilk tercüme ve ilk Türk romancıları karşılarında her dönem farklı okuyuculara ulaşmıştır. Okuyucuların farklı teknikteki batılı hikâye ve romanın alıştırmaları iki ayrı yoldan sağlanmıştır. İlk yol; aydın olmayan halk topluluğunun batılı hikâye ve romana kolay alıştırılması için Ahmet Mithat Efendi vesilesiyle açılan yoldur. Batılı hikâye ve romanı Türk halk hikâyelerine yaklaştırmaya çalışan bir yoldur. Halk hikâyelerinin bir nevi batılaşmasıdır. Şinasi'nin orta oyunu ile batılı komediyi yaklaştırmaya çalışmasının yerli nesire kayan şeklidir. İkinci yol ise batı kültürü ile değişik yöntemlerle temasa geçmiş olan, Namık Kemal tarafından yön verilen yoldur. Yerli hikâye ve roman örneklerini dikkate almaz, yalnızca batılı hikâye ve roman tekniklerine yönelir. İlk yol, batılı hikâye ile Türk halk hikâyelerinin harmanlanması bakımından önemlidir. İnci Enginün'ün *Yeni Türk edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* isimli eserine göre Ahmet Mithat Efendi'nin bütün hikâyelerinde görülen hak hikâyeciliği ve meddah geleneğinden gelen unsurlar, onun Batı edebiyatından edindikleriyle harmanlanarak eğitime ve eğlendirme amacına dayanır. Mustafa Kutlu, bu yollar arasında ilkini tercih etmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin meddah anlatım tekniğiyle halk hikâyelerini, batılı anlatım teknikleriyle harmanlayarak eserlerini oluşturmuştur. Mustafa Kutlu da hikâyeciliğinde Ahmet Mithat Efendi'nin meddah anlatım tekniğiyle halk hikâyelerini batılı anlatım tekniklerine harmanlayarak eserlerini oluşturmuştur.

Uzun hikâye yaklaşımıyla Türk hikâyeciliğine yeni bir soluk getiren Mustafa Kutlu böylelikle Cumhuriyet edebiyatının yapı taşları arasında yerini almıştır. Hikâye, araştırma-inceleme, sohbet, deneme türünde eserler kaleme almıştır. Mustafa Kutlu'nun hikâyeciliğine dair unsurların başında onun kendine özgü "uzun hikâye" formu gelmektedir. *Mavi Kuş*, Mustafa Kutlu'nun 2000'li yılların başında kaleme aldığı uzun hikâyelerden biridir. (Burnazoğlu, 2019: 318) Yazar kısa hikâyelerle başladığı yazı hayatının ilerleyen sürecinde roman ile hikâye arasında uzun hikâye adını verdiği türle devam etmiştir. Hikâye türünde çeşitli dil ve anlatım unsurlarından da faydalanılır. Atasözü, deyimler ve kalıp ifadeler Türk diliyle bütünleşmiş, en çok kullanılan unsurlar arasında yer alır. Yazar da bu unsurlardan oldukça faydalanmıştır.

MAVİ KUŞ HİKÂYESİNDE YER ALAN ATASÖZÜ, DEYİMLER VE KALIP İFADELER

Günlük hayatta insanlar duygu ve düşüncelerini açık bir biçimde kolayca ifade edebilmek için dili belli kalıplara sokmaya çalışmışlardır. Bu gayret sonucunda kalıplar, dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını gösterir benzetmeye, nükteye olan eğilimine ışık tutar. Bu sayede dilin sözvarlığı oluşur. Bir dilin sözvarlığı, aynı zamanda anlatımı güçlü kılan birçok anlam olaylarının, söz sanatlarının yansıtıcısıdır (Aksan, 2000: 32). Bunun yanı sıra sözvarlığı o dilin tarihini de aydınlatır. Geçmişten günümüze oluşan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerine ayna tutar ve ne türden değişimlerin meydana geldiğini yansıtır. Bu da gösterir ki bir dilin sözvarlığı, dilin

sözcüklerinin yanı sıra atasözleri, deyimleri, terimleri, kalıp sözleri, kalıplaşmış sözleri ve çeşitli anlatım kalıplarının tamamını kapsar.

Atasözleri, dilden dile nesilden nesile taşınarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bir dilin sözcük varlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir. Hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılabilirdiği gibi değişikliklere de uğrar, unutulup yitilir (Aksan, 2000: 33.) Atasözlerinde uzun ifadeler yerine yer verilmez. Az sözle çok şey ifade edilir. Atasözleri, binlerce yıllık bir dilin kültürel birikiminin dışa yansımalarıdır (Demirtaş, 2021: 34). Hayatın değişik görünümünü tasvir ederler. Bazı durumlar, olaylar ve kişiler karşısında nasıl tepki vermek gerektiğini gösterirler. İnsanların düşünce ve davranışlarında yol gösterici kılavuz ilke mahiyetindedirler (Çetin, 2015: 261). Anı zamanda atasözleri toplumun hayat tecrübelerinin kalıp ifadelerle söze sonrasında da yazıya aktarılma sürecidir.

Az sözle çok şey ifade ettiğimiz unsurlardan biri de deyimlerdir. Bir dildeki deyimlerde söz varlığı içerisinde yer alır; dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir. Deyimler kimi zaman yüzyıllar boyunca hiç değişmeden, kimi zaman sözcüklerinde yenilenmelerle yaşamakta yeni deyimler de aktarılabilir (Aksan, 2000: 31). Atasözlerinin amacı daha çok yol göstermek deyimlerin amacıysa herkes tarafından kabul gören bir durumu, hissi veya duyguları ifade etmek amacıyla kelimelerin bir araya gelerek yeni anlam oluşturmasıyla meydana gelen sözlerdir. Örneğin, Türkçede yer alan “*dudak bükmek, küplere binmek, ipe un sermek, göz açmamak*” gibi binlerce söz grubu deyimlere örnek gösterilebilir. Deyimler, bir lisanın ifade biçimlerini, o lisanı konuşan milletin geçmişte yaşadıklarını, devam eden yaşam biçimlerini, örf ve adetleriyle birlikte çeşitli niteliklerini gösterirler (Aksan, 1979: 35). Bu nitelikler sayesinde anlatım gücünü artırır. Hayatın sürekliliği içerisinde insanların yaşadıkları acı tatlı olaylar deneyimlerin ifade gücünü artırır. Bunun yanı sıra kültür aktarımını da sağlar. Kalıp sözler de atasözleri ve deyimlerle benzer özelliklere sahip olup kültürün ayrılmaz parçaları arasındadır. Sözcük varlığı içinde yer alan öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan bir takım sözlerdir. (Aksan,2000: 34) Deyimlerimiz anlambilim açısından ele alınacak olursa anlatım güçlerini yükselterek doruğa çıkararak her biri birer anlam olayı ve söz sanatı olan öğelerden geniş ölçüde yararlandıkları görülür (Aksan, 2001: 111). Atasözü, deyimler ve kalıp sözler sayesinde Türk kültürü kuşaktan kuşağa iletilir. Bu sebeple bu unsurlara sahip çıkarak Türk kültürünü ve örnek insan davranışlarını yaşatmış oluruz. Hangi dil olursa olsun kültür aktarımını sağlayabiliyorsa o dil her zaman için gelecek kuşaklara kalacak ve aktarılacaktır. Geleceğe dilimizin kalmasının yolu da kültür aktarımının sağlanmasından dolayısıyla atasözü ve deyimlerimize her platformda sahip çıkmaktan geçer (Demirtaş, 2021: 42).

Mustafa Kutlu, kültürene ve gelenek göreneğine oldukça bağlı bir hikâyecidir. Başta Türk- İslâm kültürü olmak üzere; Kur’an, Hadisler, Dede Korkut hikâyeleri, mesneviler, halk edebiyatı türleri, deyimler, atasözleri kısaca Anadolu insanına ait her şey yazarın eserlerinde kendine yer bulur (Koşan, 2003: 8). Necati Tonga’nın *Yazar, Hayat, Eser Bağlamında Mustafa Kutlu’nun Uzun Hikâye İsimli Eserinin Tahlili* makalesinde Mustafa Kutlu’nun hikâyeciliğini dört döneme ayırır ilk dönemi 1968-1979 ile tarihlendirir. Yazar, bu dönemde Sabahattin Ali ve Sait Faik Abasıyanık’ın tesirinde kalmıştır. 1979-1995 döneminde yazarın kendi hikâye tarzını oluşturduğu dönemdir. Kıssa geleneğinden yararlanmış. 1995- 2000 yılları hikâyeciliğinde ara dönem denilen yıllardır. Bu dönemde denemeler kaleme almıştır. 2000- 2007 döneminde “Kültür değişmesi olgusu arka plâna itilmekle birlikte sosyal zeminden kopulmaksızın, bireylerin içlerinde olup bitenlerin aksettirildiği, çocukluk, ak, çevre, köy-kasaba-varoş hayatı... gibi mevzuların daha çok nostaljik bir tarzla işlendiği dönemdir.” (Tonga, 2008: 436). *Mavi Kuş* eseri de son döneme tekâmül eder.

Türk hikâyeciliğindeki yolculuğuna uzun hikâye formundaki hikâyeleriyle devam eden Mustafa Kutlu; *Mavi Kuş* adlı hikâyesinde Türk toplumunu, kültürünü, yaşantısını, değişimi kendi geliştirdiği tarz ve üslupla şekillendirip yansıtmaktadır (Burnazoğlu, 2019: 318). Yazar *Mavi Kuş* hikâyesinde “ Bu hikâye ile roman arasında bir kitap. Kayda-

kuyda bağlı. Girişi, gelişmesi, sonucu var. Altyapısı, üstyapısı, çatısı bacası var. Göstereni, gösterileni, imi, timi var.” Diyerek uzun hikâye olduğunu belirtir. Eserlerinde toplumun bir aynası olan kalıp ifadelere, atasözleri ve deyimlere geniş yer verir. *Mavi Kuş* isimli eserinde de bu unsurlardan yeri geldikçe faydalanmıştır. Atasözü ve deyimler üzerinden olay örgüsündeki tematik yapıyı güçlendirir. Bu unsurlarla olayların ve kişilerin görünmeyen yönlerinin tasvirini yapar.

Mustafa Kutlu, *Mavi Kuş* adlı hikâyesinde bir Köroğlu bir ayvaz, saçı uzun aklı kısa, lafın belini kırmak, arpayla samanı karıştırmamak, dünya ahiret bacı kardeş olmak, başı belada olmak, ağzının söylediğini kulağı işitmek, kaderine razı olmak, göz göze gelmek, adı kötüye çıkmak, tatsızlığa meydan vermemek, ocağı batmak, işi yokuşa sürmek, sıcak sudan soğuk suya sokmamak, inceldiği yerden kopmak, deveyi güdemeyen diyardan geçer, su koyvermek, hasıra yan yatmak, aklını sıçratmak, cinstir çeker boktur kokar, gibi pek çok atasözleri, deyimler ve kalıp sözlere yer vermiştir. Bahsedilen bu unsurlar yabancılara Türkçe öğretiminde dil ve kültür aktarımını zenginleştirir. Öğrencinin Türk diline ve kültürüne yatkınlığını besler niteliktedir. Atasözleri, deyimler ve kalıp ifadeler yabancılara dil öğretiminde hayati önem taşır. Fakat bu öğrenmenin gerçekleşmesi için yeteri çalışma yoktur. Bu unsurlar öğretilmediği takdirde dili anlama düzeyinde zorluk yaşanır ve öğrencinin kaygı düzeyini artırır. Atasözü, deyimler ve kalıp ifadelerin tematik sınıflandırılması bu noktada önem arz eder. Sınıflandırma içine giren bu unsurları öğrenci tema ve duygular üzerinden somutlaştırarak beyin fırtınası ve soru cevap teknikleriyle kalıcı öğrenme sağlar. Fulya Topçuoğlu Ünal tarafından Ortaokul öğrencilerinin seçtikleri deyimlerin konu olarak sınıflandırılması üzerine, Sadriye Güneş'te *Yabancı Dil Öğretiminde Deyim Öğretimi: Yöntemler, Teknikler ve Uygulamalar* adlı bir çalışmadan bahsetmiş fakat atasözleri, deyimler ve kalıp ifadelerin tematik sınıflandırılması üzerine bir çalışmayla karşılaşmamıştır. Çalışmada bahsedilen atasözü, deyimler ve kalıp ifadeler tematik ve duygular olarak sınıflandırılarak dil öğretimine, fert ve toplum ilişkilerine yansması ve kültür aktarımına etkileri incelenmiştir.

ATASÖZLERİ, DEYİMLER VE KALIP İFADELERİN TEMATİK SINIFLANDIRMASI

Türk hikâyeciliğinde olay örgüsü tema etrafında şekillenir. Her metin bir ya da birden fazla tema etrafında birleşir. Tema, hikâyenin soyut tarafına ışık tutar. Tema, olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekân gibi unsurlarla birleşerek somut bir unsur haline gelir. Temalar eserin yazıldığı dönemin sosyal ve kültürel yönüyle ilgilidir. İnsana ait unsurları yansıtır. “Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasındaki çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifadesi temalardır.” (Aktaş, 2013: 69).

Kutlu, *Mavi Kuş* eserlerinde gerek ve fert ve toplumu gerek gelenek, görenek ve adetleri anlatırken tematik açımlarıyla da kendini göstermiştir. Yazar, hikâyesinde tematik unsurlara yer verdiği gibi kalıp ifadelerden atasözü ve deyimlere de sıklıkla kullanır. Dolayısıyla atasözü, deyimler ve kalıp ifadelerin tematik olarak sınıflandırılması mümkündür. Bu sınıflandırma yabancılara Türkçe öğretiminde soyut anlamların somutlaştırılmasında yardımcı olur. Bu sayede öğrencinin bilgiye zihinsel olarak kısa yoldan ulaşmasını sağlar. Atasözü, deyim yahut kalıp sözler bir tema altında verildiğinde kapsadığı konu alanı daralır ve öğrencinin bu ifadeye hangi açıdan bakması gerektiği hususunda yol gösterir. Bu unsurlar beyin fırtınası ve soru cevap tekniğiyle aktarılabilir. “Beyin fırtınası, sorunsal olarak seçilmiş belirli konularda öğrencilerin çözüm üretmeye yönelik düşünceleri ortaya koymalarını amaçlayan bir tekniktir.” (Durmuş, 2013: 131). Soru cevap tekniği ise daha çok öğretmen tarafından öğrencilerin anlama ve sözlü anlatma becerilerini geliştirmeye yönelik uygulama fırsatı sunmak, belirli konuları anlayıp anlamadıkları belirlemek gibi amaçlarla genellikle öğretmenin soru sorması ve öğrencilerin cevaplaması şeklinde gelişen bir tekniktir (Durmuş, 2013: 127). Bu teknikler atasözü, deyim ve kalıp ifadelerin tematik sınıflandırılmasında uyarlandığında öğrencilerin anlama, bağlam kurma, ifade etme becerilerini geliştirecektir. *Mavi Kuş* eseri bu amaçla sınıflandırılmıştır. Kutlu'nun bu eserinde yalnızlık, aşk, cehalet, fakirlik, fert ve cemiyet, muhabbet, cömertlik, tembellik, soyaçekim, asabiyet temaları atasözleri, deyimler ve kalıp ifadeler kullanılarak zenginleştirilmiştir.

Mavi Kuş hikâyesi çerçeve hikâye olarak kurgulanmıştır. Eserde yer alan kişilerin her birinin bir hikâyesi vardır, bu kişilerin hayatları bir noktada kesişir ve küçük hikâyeler bir araya gelip ana hikâyeyi oluşturur (Burnazoğlu, 2019: 320). Bu hikâye içinde dil anlatım unsurlarıyla örülüdür.

Mavi Kuş hikâyesi bir kasabanın tasviriyle başlar. Kasabadaki dükkânlar ve kişi tasvirleri yapılır. Kasabadaki insanların olay örgüsü üzerinden tematik unsurlar atasözü, deyimler ve kalıp ifadelerle örülür.

Yalnızlık; Hikâyedeki ilk temadır. Zekeriyya, yaşlı ve yalnız biridir. Bir tütün dükkânından başka bir şeyi yoktur. Evli olmadığı gibi ve çocuğu da yoktur. Bu yalnızlık onu huysuz ve aksi bir insan yapar. Kutlu, Zekeriyya karakterinin yalnızlığını *bir Köroğlu bir ayvaz* atasözünü ifade eder:

“Zekeriyya Efendi, tekel bayii olduğu içi reji tütününü paketli cigaraları toptan bakkala-çakkala dağıtır, tası tarağı toplayıp marsuvan eşşegine atladığı gibi alelacele köye döner. Yaşlı aksi bir ihtiyar; zaten çoluk çocuğu da yok, bir Köroğlu bir ayvaz. O kadarcık alışverişten kazandığı yetip de artıyor bile.” (Kutlu, 2014: 7).

Yazar, yalnızlık teması altında kalıp ifadelerle de yer verir. Hikâyedeki otobüs kullanılacak halde olmadığı için hurda olarak anlatılır. Yılların acımasızlığı otobüsü yıpratmış, zamanla darbe almış, bütün gövdesi yamru yumru hale gelmiş ve markası tanınmaz olmuştur. Mavi rengiyse zamanla açılmıştır. Aracın üzerine çizilen kuş motifi arabaya ismini verir. Kuşun kendisi otobüstür. Yalnız bir kuş dağlarda tek başına süzülür. Yazar, bu yalnızlığı *“Ön camın üzerindeki alınlıkta yine beyaz boya ve büyük harflerle şu cümle yazılıdır. İssiz dağların garip yolcusu.”* (s. 20). İnsanın yalnızlığını otobüsü üzerindeki kuş motifi benzetmesiyle bu sözlerle anlatır.

Cehalet; Yazar, insanların cansız varlıklara anlam yüklemelerini eserinde eleştirir. Bu eleştiriye masal üzerinden aktarır. İki kız kardeşin aynı anda evlenmesi sırasında eşkiya zulmüne uğrayarak namuslarını korumak için yüzüklerindeki zehri içmeleri anlatılır. Bu hadiseye kıymet veren köylüler iki kızın mezarlarını kutsallaştırır. Yazar, bu durumu *saçı uzun aklı kıt* deyimiyile eleştirir:

“Gelinleri teli duvağı ile bu pınarın başına defnediyorlar. Çınarlar o devirden kalma. Gel zaman git zaman fidanlıktan çıkıp bayağı ağaç olan bu çınarlara çul çaput bağlamaya çabalayan saçı uzun aklı kıt kadınlar yüzünden neredeyse Çifte Gelinler Türbesi olacak iken, Osmanlı'nın feraseti, celadeti yerinde bir müftüsü “Zinhar bağlamayasuz. Bâtıldır ve dinde yeri yoktur. Yanılıpta bağlayanı tutar isem gideceği yer kanlı kütüktür” diye sıkı tembihatta bulunduğundan ağaçlar âdemoğlunun nisa taifesinden yakayı zor sıyrıyor.” (Kutlu, 2014: 11).

Fert ve cemiyet ilişkisi; Kutlu'nun eserlerine en sık yer verdiği temadır. Olay örgüleri ferdin cemiyet üzerindeki etkisini ve cemiyetin ferdin üzerindeki psikolojik yansıması kaleme alınır.

“Herkes birbirini tanır, birbirini sever, dert dinler, naz çeker, küser, barışır, kavga eder, çekiştirir, eğlenir, üzülür, ibadet eder; doğumda, cenazede, düğünde, bayramda biraraya gelir. Büyük bir aile gibi yaşar. Burada sanki fert yok, sadece cemiyet vardır. Oysa bu dış görünüş bir aldanmadan ibarettir. Taşrada fert cemiyete tahakküm edemez; cemiyet de ferdi alabildiğine ezemez. Herkes ve her şey bir ilahi hudut, bir hiyerarşi, asırların oluşturduğu bir âhenk ve düzen içinde kendine bir yer bulur.”(s. 72)

Bu ifadeler etrafında yazar, fert ve cemiyeti kasaba yaşamını tasvir ederek kaleme alır. Kasaba hayatındaki insan ilişkilerini değerler sistemine dayanarak anlatır. Hikâyede kuyumculuk ve sarraflık yapan Adil Usta karakteri üzerinden toplumun sorumluluklarını üstlenmeyen baba figürüne olumsuz bakış açısına ayna tutulur. Adil Usta evli ve bir çocuğu olmasına rağmen Arap bir kadına aşık olarak Mardin'e yerleşir. Bir zaman sonra memleketine geri döner. Geçen zaman içerisinde ilk eşine ve doğum sırasında sakat doğan oğluna kasaba halkı sahip çıkmıştır. Kasabalı, Adil Usta'nın geri döndüğünü görünce onu yaptığı vefasızlıktan dolayı kınar:

“Memlekete varınca; “Ulan hayırsız, ulan vefasız, neredesin sen? Karın hastalanıp öldü, Nazım’a babaannesini baktı, ne karayazılı bir çocukmuş bu, babaannede vefat edince, eşin dostun yanında barındı. O kadar teller çektik, o kadar yanık mektuplar yazdık, ulan sen de hiç mi merhamet yok bir haber salmadın” diye önüne gelen bunun yakasına yapıştı.

Adil Usta’yı bir iyice bunalttılar.

Neyse vaveyla sona erdikten sonra, Adil Usta baba ocağını yeniden tüttürdü.

...

Arap Karı - üvey ana oluyor ya- Nazım’a yapmadığını komadı. Zaten Adil Usta’nın da yularını eline geçirmişti.

Esti savurdu.

...

Eden bulur demişler. Adil Usta sonu sonu ince hastalığa yakalandı, kolayına ölmedi, çekti ha çekti.” (Kutlu, 2014: 33).

Âhlakî değerler ve aile yapısı Türk toplumunun temel yapı taşlarıdır. Yazar, tüm hikâyelerinde olduğu gibi *Mavi Kuş* hikâyesinde bu unsurlara yer verir. Adil Usta’nın vefasızlığı karısını ve çocuğunu düşünmeden Arap eşiyile kendi yaşamına devam etmesi ve sessizliği *haber salmak* deyimiyile pekiştirilir. Toplum âhlakî olarak yozlaşmış bu ferdin vefasız tutumuna karşı hesap sorar. Bu hesap sorma *yakasına yapışma* deyimiyile aktarılır. Adil Usta’nın memleketine geri dönmesi ve ilk eşinden olan sakat oğluna sahip çıkması *baba ocağına geri dönmek* deyimiyile ifade edilir. Yular ifadesi Türkçede hayvanların boynuna bağlanan iptir. Adil Usta’nın Arap karısına teslim olması *yularını ele geçirmek* deyimiyile aktarılır. Bu ifadede bir erkeğin zor karakterli bir kadın karşısında teslimiyeti vurgulanır. Adil Usta’nın çektiği zorluklar neticesinde hastalanarak ölümü *ince hastalığa yakalanmak* olarak ifade edilir. Adil Usta’nın ölümünden sonra Arap karısı ve oğlu Davut onun servetini ele geçirmeye çalışır. Arap karısı bunu biraz başarabilse de oğlu Davut bu konuda hünerlidir. Babasının parasını üvey kardeşi Nazım’a kaptırmadan ele geçirir. Yazar, Davut’un bu zorbalığını “ Nazım’ın tepesine biner, kasada ne var ise *avuçlayıp cebe indirir.*” sözleriyle ifade eder. Burada tepesine binmek deyimini **zorbalık**, avuçlayıp cebe indirmek deyimini **hırsızlık** teması altında öğrenciyeye aktarılabilir. Davut serkeş bir yaşam sürerek baba mirasını bir çırpıda tüketir. Bu durum *paranın suyu çekmesi* ve *iç etmek* olarak ifade edilir. Bu deyim **fakirleşmek** teması altında sınıflandırılır. Bu temalar ferdin cemiyet hayatındaki etkisi üzerinden aktarıldığı için bu tema altında toplanmıştır.

Hikâyenin başından sonuna öğretmen karakterinin seçimleri üzerinde durulur. Konya tayin olan öğretmenin eşiyile olan çatışmalı ilişkisi konu edilir. Çift severek evlenmişlerdir fakat öğretmenin Konya’ya tayini çıkmasıyla evlilikleri duygusal anlamda boyut değiştirir. Aşklarını yitirirler. Kutlu bu değişimi “Aralarındaki aşkı –nasıl bir aşksa-*yel üfürmüş su götürmüş.*” (s. 41) atasözüyile aktarır. Bu atasözü var olan şeyin zamanla hissedilmeden yitilmesi olarak ifade edilmesi ve ferde dair duyguları kapsaması sebebiyle fert ve cemiyet teması altında sınıflandırılır. Aynı tema tarafından birleşen bir başka deyim de *dünya ahiret bacı kardeş* olmak deyimidir. Ahlakî değerlere büyük önem veren yazar, iki yetişkin insanın aynı çatı altında saygıyla barınmasını bu deyimle ifade eder. Yahya Bey, emekliliği yaklaşmış yalnız yaşayan bir doktordur. Yaşlı bir kadın onun hizmetiyle ilgilenir. Yazar, bu deyimle fertlerin birlerine gösterdiği âhlakî değer topluma yansımalarını aktarır. İki yabancı insan kardeş vasfına sahiptir. Fert ve cemiyet çatısı altında yalnızca âhlakî konular işlenmez. Haram, helal, farz, sünnet, gelenek, görenek, hizmet, merhamet hepsi bu tema etrafında birleşir. Kutlu eserinde başı belada olmak, ağzının söylediğini kulağı işitmemek, gibi fert ve cemiyetle ilgili daha pek çok atasözü, deyim ve kalıp ifadeye yer vermiştir.

Tembellik; Bu tema altında anlatılan karakterlerden biri Koto Bayramdır. Koto Bayram, kilolu doğan ve sorasıda da kilo veremeyen tombul bir çocuktur. Lakabı da fiziksel özelliğinden gelir. Yörede her şeyin şişmanına Kotto denilmektedir. Kotto lakabının

zamanla t harfi düşmüş ve koto olmuştur. Yazar, Bayram'ın tembelliğini *ver yesin, ser yatsın* kalıp sözüyle tasvir eder. Kalıp sözde de ifade edildiği gibi Bayram, hareketsiz ve tembel bir çocuktur.

Cömertlik; Bayram karakteri üzerinden sınıflandırılan bir tema olarak görülmektedir. Bayram evlenip iki çocuk babası olduktan sonra daha çok kilo alır. Karısı geç yaşta ölünce iki çocuğu ve babasıyla yardıma muhtaç halde kalır. Bayram'ın akrabası olan Kenan Mavi Kuş'un şoförüdür. Bayram'ı sevmemesine rağmen onun durumuna acıyarak sık sık yardımında bulunur fakat Bayram'ı da tembelliğinden dolayı sürekli eleştirir. Bayram, gelen yardımın hürmetine bu eleştirilere göz yumar. Yazar Kenan'ın bu tutumunu *eli açık olmak* deyimıyla ifade eder. Kenan, Bayram'ın yetimlerine acıyarak onlara karşı cömert davranarak maddi ihtiyaçlarını giderir.

Vazgeçme; Beşir Ağa karakteri incelendiğinde vazgeçme teması göze çarpar. Beşir Ağa, baba parasıyla var olmuş hovarda bir karakterdir. Babası öldükten sonra zaten bilmediği ağalık sisteminin vadesi dolmuştur. Ağalık isteminin çökmesi ve Beşir Ağa'nın ağalığı bırakması "*Deveyi güdemeyenler bir bir diyardan göçüyordu.*" (s. 163) atasözünü ifade edilir. Bu atasözü Bekir Ağa'nın vazgeçişini ve başka maddi kazançlara eğilim göstermesini ifade eder.

Soyaçekim; Hikâyede dikkat çeken diğer bir tema da soyaçekimdir Kenan'ın babasının adı Temur'dur. Köy halkı Temur ismini söyleyemediği için zamanla Demir olarak telaffuzu değişmiştir. Demir yaramaz, deli dolu, şeytan tüyü olan bir çocuktur. Kenan'ın deliliği de babasından gelmektedir. Demir, yaşı büyüdükçe sakinleşir askerlikten sonra bir Çerkez kıza evlenir. Demir'in deli dolu yaşam şekli ve tütün kaçakçılığı yapması sebebiyle yerleşik bir düzenleri yoktur. Bu durum zamanla Çerkez kızını rahatsız eder. Bu rahatsızlığın etkisiyle Demir ve Çerkez kızı bir süre sakin hayat geçirirler, bu süreçte Kenan dünyaya gelir. Fakat bu sakinlik kısa sürer. Demir, yaramaz arkadaşlarının ısrarlı çağrılarına dayanamayarak türün kaçakçılığı yapmaya tekrar başlar. Bu geri dönüş *huylu huylundan vazgeçmez* atasözünü ifade edilir. Demir'in babası, kendisi ve oğlu Kenan deli dolu bir karakterdir. Ve bu ruh hali hayatlarını dönem dönem etkilemiştir. Bu kısır döngü bu atasözünü ifade edilir. Çerkez kızı ise hayatta güçlü kalmayı bilen bir kadındır. Demir'in yokluğunda ve ölümünden sonra kendi gücüyle evladına bakar. Kimseye muhtaç olmaz. Çerkez kızının bu ayaklarının üzerinde duran güçlü kadın figürü "*Lakin Çerkez kızı dişlidir bu hususta eh ele güne de muhtaç değil, kimseye boyun eğip etek öpmüyor.*" deyimıyla aktarılır. Çerkez kızı kendi kendine ve evladına yetebilmektedir. Bu deyim güçlü insanı simgeler. Bu deyim yer verilmesinin sebebi Kenan'ın soyaçekimini ifade etmek içindir. Demir'den olma Çerkez kızından doğma Kenan tıpkı anne ve babası gibi bir kişilik yapısına sahiptir. Duruşu ve karakteriyle tüm kasabalıya bunu ispatlar. Yazar, Kenan'ın soyaçekimini "Oğlan daha boynunda elifba hocaya giderken, ardından ilk mektep sıralarında otururken ne mal olduğunu tüm kasaba ahalisine göstermiş imiş. Ne de olsa babasının hatta anasının oğlu işte. *Cinstir çeker, boktur kokar.*" (s. 189). Kenan'ın anne ve babasına benzemesi bu atasözünü ifade edilir.

Muhabbet; *Mavi Kuş* hikâyesinde sık kullanılan deyimlerden biri de lafın belini kırmaktır. Muhabbet etmek anlamında kullanıldığı için muhabbet teması çatısı altına girer. Yazar hikâyesini Ahmet Mithat Efendi'yi hatırlatır mahiyette meddahlık geleneği üzerine kurgular. Yer yer hikâyenin anlatımını bırakarak okuruna seslenir. Muhabbet havasında okuruna mekân tasvirleri yapar ve düşüncelerini bu muhabbet havasına yedirir. Kutlu, kasabanın tasvirini yaptığı sırada Çardaklı Kahve'ye yer verir. Mekânın güzelliğini tasvir ettikten sonra "İster nargileni fokurdut, ister *lafın belini kır, ezanı bekle*" (s. 11) cümlesiyle lafın belini kırmak deyimini muhabbet için kullanır. Bu deyim lastiğin patlayıp dereye yuvarlanma hadisesi anlatılırken de kullanılır. Bu hazin hadise sonucunda çok endişelenenler olduğu gibi olaydan etkilenmeyerek otobüsün içerisinde muhabbete devam edenler de vardır. Yazar bu durumu, "Kimi uyumakta, kimi içine kapanmış düşünmekte, kimi de başta doktor olmak üzere *lafın belini kırmaktadır.*" (s. 172) cümleleriyle kaleme alır.

Mavi Kuş hikâyesinde tema ve duygu unsurları olarak iki ana başlık altında düşünülmüştür. Duygular, insanların zihinsel ve ruhsal faaliyetlerinin fiziksel tepkilere dönüşmesidir. Tiffany Watt Smith, *Duygular Sözlüğü* kitabında "Duygular aslında fiziksel

tepkilerimizin evrim geçirmiş halidir ve bilinçaltımızın oyunlarından etkilenmeye çok açıktır.” İfadesini kullanır. İnsanoğlu geçmişten günümüze bu oyunun içindedir (Smith, 2018: 19). Kutlu’da eserinde insan zihninin kapıldığı bilinçaltı oyunlarına yer verir. Mutluluk, öfke, üzüntü, inat, merak, korku duylarıyla ilgili gözyaşına bulanmak, kafasına koymak, gözün dikmek, ayak direktmek, yüzüp kuyruğuna gelmek, burnunun dikine gitmek, zevkten dört köşe olmak gibi deyimleri kullanmıştır.

Üzüntü; Kutlu hikâyesinin başlangıcında masal unsurunu anlatırken iki kız kardeşin evliliğini konu alır. Geçmişten gelen klasik masal metinlerinden hicivle bahseder. İki kız kardeş aynı anda evlenmektedir. Düğünün haramiler tarafından basılarak gelinlerin kaçırılması ve bu durumdan duyulan üzüntü gözyaşına bulanmak deyimleriyle ifade edilir. “Hani hikâyenin sonu *gözyaşına bulanır* ya; o hesap; kervanı haramiler basıyor.”(s.10). Bu üzüntünün cemiyet üzerindeki etkisiyle hikâye devam eder. Halk, bu ilki geline hürmet göstererek Çifte Gelinler Türbesi adını verir.

Asabiyet; duygusu Nazım karakteri üzerinden anlatılır. Adil Usta’nın sakat oğlu Nazım, sessiz bir karakterdir. Babasının ölümünden sonra üvey annesi ve üvey kardeşinin baskılarına dayanamayarak ara ara öfke patlamaları yaşar. Babası öldükten sonra üvey kardeşi Davut’un dikkat tabelasını kendi ismiyle değiştirmesi bu öfke patlamalarından biridir. “Sadece bir kez *sesini yükseltmişti*. O da babası öldükten sonra dükkân tabelasını değiştirip “Kuyumcu Davut Salam” diye yazan kardeşine. O sakın adam birden dikilip *ateş parçası* kesildi.” (s. 35). Yazar, Nazım’ın asabiyetini *sesini yükseltmek* ve *ateş parçası kesilmek* deyimleriyle kaleme alır.

Asabiyet teması Beşir Ağa karakterinde de görülür. Mavi Kuş, Şirinyurt ilçesi sakinlerinin tren istasyonuna ulaşmasını sağlayan hurdaya benzer bir otobüstür. Yolculuk esnasında tekeri patlar. Yolcular trene yetişememe kaygısıyla Şoför Kenan’a serzenişte bulunur. Beşir Ağa’da bu serzenişte bulunanlardan biridir. Beklenmedik kaza sonrası beklemekten sabrı tükenen Beşir Ağa sinirlenerek Kenan’a söylenir. “- Sana şu arabaya yedek lastik al, ne olur ne olmaz diyen olmadı mı? *Aklını sıçratacağım* ha! Otuz saat lastik değişecek diye bekledik.” (s. 174) sözleriyle asabiyet duygusu ifade edilir. *Aklını sıçratmak* ifadesi aklını kaybetmek anlamında kullanılır. Asabiyet, Kenan karakteriyle bütünleşmiş bir duygudur.

Kenan karakteri hikâyenin en asabî karakteridir. Kutlu Kenan’ın asabiyetinin sebebini aşk hikâyesiyle kurgular. Kenan, Zeliha’ya âşıktır. Zeliha, babasız olduğu ve un madeninde çalıştığı için Kenan’ı kendine layık görmez. Bunu dile getirmesi Kenan’ı derinden yaralar ve aşka küstürür. Birde evlilik hayali kurmaya tövbe eden Kenan hayata karşı kırgın ve kızgın bir tavır takınır. Yazar, Kenan’ın akıl erdirilmez davranışlarını asi tavrını “İşte Kenan’ın iyi kötü dengede duran aklını oynatıp, suskunluğunu kökünde söken, vara-yoğa bağıratan, burnunun dikine giderek, sağa-sola çatmasına sebep olan, neticede adını “deli” ye çıkararak mesele budur.”(s. 194) cümlesiyle ifade eder. Kenan karakteri üzerinden vara-yoğa sataşmak, burnunun dikine gitmek, sağa-sola çatmak deyimleri asabiyet çatısı altında sınıflandırılır.

Korku; Korku, insanı kendine getiren, insanın dikkat etmesi gerektiğini bildiren alarm mahiyetinde bir duygudur. *Mavi Kuş* hikâyesinde Kenan karakteri üzerinden anlatılır. Kenan, sağı solu pek belli olmayan hızlı duygu değişimleri yaşayan bir karakterdir. Otobüste müessese ikramı adı altında salatalık dağıtılır. Nazım, salatalık ikramını kabul etmek istemez. Nazım’ın sergilediği isteksiz tutuma sinirlenen Kenan ona salatalık aldırma kararlıdır. Diğer yolcular ikisinin arasındaki bu çekişmeli olayı korkuyla izlemektedir. Yazar bu duygu halini dili tutulmak deyimleriyle aktarır. “ Otobüsün içindekiler şaşkınlıktan *dilleri tutuluş gibi* bu sahneyi izlemektedir.” Yolcuların korkusu bu deyimle ifade edilir.

Korku temasının işlendiği diğer bir olay örgüsü de Kenan’ın annesinin yaşam hikâyesidir. Yazar, Kenan’ın annesi Çerkez Kızı’nı anlatırken yürekli bir anne figürü kaleme alır. Kenan’ın heybetli karakteri birada yürekli annesinin mirasıdır. Babası gittikten sonra oğlunu tek başına büyütme zorunda kalan Çerkez kızı çevreden gelen zararlara ve kötü söylemlere kaşı epeyce muhafazakâr ve ciddi bir tavır takınır. Yazarın söylemiyle kadının dul kaldığını öğrenen kırık mizaçlı erkekler ona kötü niyetle yaklaşır. Mangal yürekli

Çerkez kızının sert tutumuyla karşılaşınca hak ettikleri cevabı alırlar. Kutlu, Çerkez kızının tavrını ve kırık erkeklerin korkaklığını *hapı yutmak* deyimiyle aktarır. “Böylece Çerkez kızının şöhreti yayılıvermiş: “Aman ha! Yanılıp da yaklaşmayın hapı yutarsınız” diye.”(s. 187).

Mutluluk; İnsanı hayata bağlayan bir ömür peşinde koşulan duygu, mutluluktur. Kutlu, hikâyesinde bu duygunun naif esintisinden faydalanır. Muavin Seyfi'nin keyifli yolcuğu bu duygunun olay örgüsüdür:

“Muavin Seyfi Mavi Kuş’un arka kapısının camundan tıraşlı koca kafasını, kollarını çıkarmış ta beline kadar sarkıştır.

Oradan uzattığı bir iple şeytan uçurtması uçurmaktadır.

Beyaz üzerine iri kırmızı benekli kaplama kâğıdından yapılmış uçurtma otobüsün hızıyla zorlanmakta, havada taklalar atmakta, tam yere çakılacak gibi pike yapıp yeniden havalanmakta, Seyfi’yi zevkten dört köşe etmektedir.”(s. 86).

Muavin Seyfi’ni uçurduğu uçurmadan duyduğu çocuksu sevinç zevkten dört köşe olmak deyimiyle mutluluk teması altında sınıflandırılır. Mutluluk teması hikâyede Seyfi karakter üzerinden bir kez daha okuyucuya aktarılır. Hikâyenin sonuna doğru Mavi Kuş, yokuş aşağı yolculuğuna devam ettiği sırada yolculara sinirlenen Şoför Kenan, direksiyonu Muavin Seyfi’ye vermeye karar verir. Seyfi’nin şoförlük bilmediğinin farkında olan yolcular duruma bir hayli şaşırır. Seyfi ise direksiyonun başına geçtiği için epeyce mutludur. “Seyfi’nin ağzı kulaklarında. Duyduğuna inanamıyor. Çünkü Kenan onu çok nadir, yani ancak çok keyfe geldiğinde direksiyona geçirir.” (s. 175). Yazar, Seyfi’nin mutluluğunu ağzı kulaklarında olmak deyimiyle ifade eder.

Merak; Merak duygusu, Avcı Bilal üzerinden aktarılır. Mavi Kuş, hareket halindeyken birden silah sesi duyulur:

“Silah sesi derelerde tepelerde yankılanır

Mavi Kuş “zınk” diye durur.

Herkes telaşlanmıştı. Seyfi, Kenan, doktor, bazı köylüler kayıtsızdır. Sesler birbirine karışır.

- *Hah... Avcı Bilal bu.*
- *Tam da zamanını buldu.*
- *Arabada deli az sani bir tane daha geliyor.*
- *Avcı Bilal de kim yahu?*
- *Eşkuya falan olmasın*

Sonra sessizlik kimse kıpırdamaz. Herkes gözlerini üleriye, yolun kıvrıldığı yere dikmiş beklemektedir.” (s. 116).

Yolcuların silah atan kişinin kim olduğuna, nasıl bir kişi olduğuna zarar görüp görmeyeceklerine dair meraklı tutumu *gözlerini yola dikmek* deyimiyle ifade edilir.

İrade; İrade duygusu Beşir Ağa karakteri üzerinden anlatılır. Beşir Ağa, köye su kuyusu açtırmak için uzun uğraşlar vermektedir. Bu amaçla pek çok yere başvurarak maddi ve siyasi destek talebine bulunmuş fakat herhangi bir dönüt alamamıştır. Yazar, Beşir Ağa’nın bu iradeli tavrını şöyle anlatır:

“Beşir Ağa, Köy İşleri, Devlet Su İşleri, Toprak Su İşleri, Başbakanlık, Devlet Planlama, Müsteşarlık, Valilik, Kaymakamlık dememiş, başvurmadık kapı bırakmamış, kendine göre yüzüp yüzüp kuyruğuna gelmişti.” (s. 165).

Kutlu, Beşir Ağa’nın iradeli çabasını ve sonuç için zamanın daraldığını yüzüp kuyruğuna gelmek deyimiyle okura aktarır.

İnat; İnat duygusu Murat ve Neşe’nin aşkıyla örülüdür. Murat, köy öğretmenidir. Neşe, onun aşkına kapılarak evliliği kabul etmiştir. Fakat köy yaşamı Neşe’nin mizacına ve

yetiştiriliş tarzına uygun değildir. Murat ise halinden memnundur. Köy yaşamı hakkındaki fikir ayrılığı iki aşığın aralarının zamanla bozulmasına sebep olur ve inat duygusuna dönüşür. Neşe, artık içinde bulunduğu yaşam şartlarından hoşnut değildir, bir an önce değişmesini arzular. Yazar, bu inat duygusunu *ayak diretme*k deyiimiyle anlatır.

“Hadi şimdi gidiyorum diyelim

Bir daha geri dönmek üzere

Bu ne manaya geliyor.

Şu manaya geliyor.

Murat da burada kalmak üzere ayak dıretirse bu işin sonu ayrılır.”(s. 157).

Atasözü, deyimlerin ve kalıp ifadelerin karakterler ve mekân üzerinden örülü olarak aktarılması Yabancılara Türkçe öğretiminde somutluk kazandırır. Hikâyede bu unsurlar yalnızlık, cehalet, cömertlik, tembellik, fert ve cemiyet, vazgeçme, muhabbet, soyaçekim teması ve mutluluk, üzüntü, irade, inat, korku, asabiyet, merak duyguları altında sınıflandırılarak hikâyenin muhtevasının anlaşılmasına ve atasözleri, deyimler ve kalıp sözlerin anlamının bilinmesine yardımcı olmuştur.

SONUÇ

Bu çalışmada dil, yabancı dil ve dil anlatım unsurları arasında yer alan atasözü, deyim ve kalıp sözlerin önemini ifade eden pek çok görüşe yer verilmiştir. Yabancılara Türkçe öğretiminde atasözü, deyimler ve kalıp sözler gerek dil öğretiminde gerek kültür aktarımında önem arz etmektedir. Bu dil anlatım unsurlarının öğretimi çağdaş öğrenme kuramlarından soru-cevap, bilgi şöleni, beyin fırtınası gibi yöntemler kullanılarak öğretilmesi soyut bilginin somutlaştırılmasında fayda sağlamıştır.

Yabancı dil öğretiminin ilk seviyesinde atasözü, deyim ve kalıp sözlerin öğrenciye çağdaş kuramlarla aktarılması farkındalığın kazandırılması açısından önemlidir. Bu başlangıç evresinde anadiliyle benzer atasözü, deyim ve kalıp sözlerin verilmesi bağlamsal bilginin aktarılmasında kolaylık sağlar. Anadilinden farklı unsurların öğretilmesinde dil anlatım unsurlarının tematik ve duygu olarak sınıflandırılması bilginin sınıflandırılmasını sağlar. Bu sınıflandırma sayesinde öğrenci bilgiye kısa yoldan ulaşarak anlam ayrıştırması yapar.

Mavi Kuş eserinde atasözü, deyim ve kalıp sözler seçilirken kullanım sıklığına ve muhteva açısından önemine dikkat edilmiştir. Hikâyede beş, atasözü, yüz on dört deyim ve otuz beş kalıp söz tespit edilmiştir. Çalışmada belirlenen unsurlar sınıflandırılırken *Mavi Kuş* isimli eserin kişiler, olay örgüsü, zaman ve mekâna göre sınıflandırması yapılmıştır. Örneklendirmek gerekirse atasözlerinden bir köroğu bir ayvaz yalnızlık teması, yel üfürmüş su götürmüş fert ve cemiyet teması, deveyi güdemeyen diyardan gider vazgeçme teması, Cinstir çeker boktur kokar soyaçekim teması altında sınıflandırılmıştır. Deyimlerden saçı uzun aklı kısa olmak cehalet teması, ince hastalığa yakalanmak, yularını ele geçirmek, baba ocağını yeniden tüttürmek, haber salmak fert ve cemiyet teması, avuçlayıp cebe indirmek hırsızlık teması, paranın suyunu çekmesi fakirlik, tepesine binmek asabiyet duygusu olarak verilmiştir. Bunun yanı sıra eli açık olmak cömertlik, aklını sıçratmak asabiyet duygusu, lafın belini kırmak muhabbet teması altında sınıflandırılan deyimlerdendir. Kalıp sözlerden ise ver yesin ser yatsın ifadesi tembellik teması altında örnek verilmiştir.

Mavi Kuş hikâyesinin olay örgüsü bütünlüğünün bozulmaması için tematik ve duygu sınıflandırılmasına dikkat edilerek bu unsurlar düzenlenmiştir. Tematik sınıflandırmada yalnızlık, cehalet, fert ve cemiyet, tembellik, cömertlik, soyaçekim, vazgeçme, muhabbet ana başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Duygular ise mutluluk, üzüntü, irade, asabiyet, inat, korku olarak sınıflandırılmıştır. Atasözü, deyim ve kalıp sözlerin öğreniminde ve öğretiminde böyle bir sınıflandırma yapılması anlam yoğunluğunu daraltarak benzerlik ve farklılıkların belirlenmesinde faydalı olacaktır. Bu dil anlatım unsurlarının öğretiminde öğrenciye yol haritası mahiyetinde olan tema ve duyguların öğrencinin öğrenme isteğini ve derse katılım sürecinde konuya ilgisini artırması hedeflenmiştir.

Atasözü, deyim ve kalıp sözlerin içerdikleri anahtar sözlere ve ifade ettikleri anlamlara göre bir sınıflandırma görsel ve işitsel materyallerle desteklenerek öğrenme faaliyetini çeşitlendirileceği düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada elde edilen sınıflandırma sunulan deyim, atasözleri ve kalıp sözlerin örnekleri yabancılara Türkçe öğretiminde bu unsurların öğretimi açısından fikir verici mahiyettedir. Yabancılara Türkçe öğretimiyle Türk edebiyatı arasında böyle bir bakış açısıyla bağ oluşturması hedeflenir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ Şerif, (2015), *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili - Teori ve Uygulama*, Kurgan Edebiyat, Ankara
- AKSAN, Doğan. (1979). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) 1.Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara
- AKSAN, Doğan. (2000). *Türkçenin sözcük varlığı*. Engin Yayınevi, Ankara.
- AKSAN, Doğan, (2001), *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü Yarını*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- AKSOY, Asım, Ömer, (1993), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I - II*, İnkılâp Yayınları, Ankara.
- AKYÜZ, Kenan, (2018), *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860 -1923*, İnkılâp Kitapevi, Ankara.
- BURNAZOĞLU, Cansu, Sarı, (2019), *Mavi Kuş adlı eserde Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerine Dair Unsurlar*, TÜRK Uluslararası Dil, edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi -S.7, s. 317-330
- ÇETİN, Nurullah, (2015), *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, Ankara
- DEMİRTAŞ, İsmail, (2021), *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Atasözü ve Deyimlerin Kültür aktarımına Katkısı*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, s.34
- DURMUŞ, Mustafa, (2013), *Yabancılara Türkçe Öğretimi*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- ENGİNÜN, İnci, (2019), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyete (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul
- ER, Kevser & ÜNAL, TOPÇUOĞLU, Fulya, (2015), *Ortaokul Öğrencilerinin Seçtikleri Deyimlerin Konularına Göre Sınıflandırılması*, International Journal Of Languages' Education and Teaching ISSN: 2198 – 4999, Manheim Germany UDES p. 1534 – 1544
- GÜNEŞ, Sadriye, (2009), *Yabancı Dil Öğretiminde Deyim Öğretimi; Yöntem, Teknikler ve Uygulamalar*, Dergipark.com
- KOŞAN, Hamdullah, (2013), *Doğu – Batı Medeniyetleri Arasında Mustafa Kutlu'nun Öykücülüğü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, s.8
- KUTLU, Mustafa, (2014), *Mavi Kuş*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- SMITH, Tiffany Watt, (2018), *Duygular Sözlüğü*, Kolektif Kitap, İstanbul.
- TONGA, Necati, (2008), *Yazar, Hayat, Eser Bağlamında Mustafa Kutlu'nun Uzun Hikâye Adlı Eserinin Tahlili*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C 1. S 2, s 434 – 437 <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/an-analysis-of-uzun-hkye-by-mustafa-kutlu-in-the-context-of-writerwriters-lifehis-work.pdf>
- TDK, (2015).Güncel Türkçe sözlük, 13 Nisan 2015 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden erişildi.